

U progu jubileuszu 550 lat działalności Ojców Bernardynów w Polsce

Wprowadzenie

Artykuł niniejszy pragnie ukazać działalność Ojców Bernardynów na przestrzeni prawie 550 lat swojej działalności. W przededniu tego wielkiego jubileuszu, który przypada w 2003 roku, ze wszech miar wydaje się słusznym, aby przynajmniej w zarysie ukazać pracę wielu pokoleń zakonników, a tym samym ich wkład w kształtowaniu postaw religijnych, obywatelskich i patriotycznych w narodzie polskim.

W drugiej części artykułu zostaną ukazane placówki duszpasterskie, które należały kiedyś do diecezji przemyskiej, i które obecnie znajdują się na terenie tejże szacownej archidiecezji.

Bracia Mniejsi w Polsce

Zanim przedstawiona zostanie historia Obserwantów-Bernardynów w Polsce, trzeba wspomnieć Braci Mniejszych - Franciszkanów, którzy przybyli na ziemię polskie już w 1236 roku. Franciszkanie w Polsce włączyli się w nurt konwentualizmu, dlatego do ich nazwy dodawano konwentualni. Pierwsze ich klasztory powstawały we Wrocławiu i Krakowie. Dzięki życzliwości książąt Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego, którzy będąc połączeni więzami krwi z rodem czeskim Przemyślidów oraz Bolesława Wstydlivego, jego żony Kingi i siostry Salomei, popierali życie franciszkańskie. Powstające klasztory stały się punktem oparcia dla rozwoju życia franciszkańskiego, między innymi w Wielkopolsce, gdzie ich protektorami byli Bolesław Pobożny i jego żona Jolanta, młodsza siostra Kingi. Franciszkanie otrzymywali fundacje głównie w miastach, a ich fundatorami byli najczęściej miesz-

czanie i duchowieństwo. Liczba fundacji rosła w bardzo szybkim tempie. Temu rozwojowi zakonu św. Franciszka na ziemiach polskich sprzyjały następujące czynniki: ścisłe powiązanie franciszkanów z rodem Piastów i dworami książęcymi, fascynacja wielu kobiet tego rodu ideałami franciszkańskimi, silna więź zakonników z miejscowym społeczeństwem poprzez kult rodzimych świętych franciszkańskich, przychylne i życzliwe stanowisko biskupów i duchowieństwa świeckiego, a także zapotrzebowanie religijne środowisk miejskich i lepsze przygotowanie braci oraz nowe formy pracy duszpasterskiej¹.

Oprócz pracy duszpasterskiej w Polsce, franciszkanie prowadzili misje zewnętrzne na Rusi Czerwonej, kiedy tereny te zostały opalone przez Kazimierza Wielkiego i na Litwie, po zawarciu unii z Polską. Zakładali tam też swoje konwenty, m. in. we Lwowie, Przemysłu, Haliczu. Później zaś w Sanoku, Krośnie, Gródku i Kamieńcu. Klasztory polskie należały wówczas do prowincji czesko-polskiej, która w 1517 roku liczyła 7 kustodii i 38 konwentów, w tym 3 kustodie polskie - krakowska, gnieźnieńska i opolska, licząc ogólnie 16 klasztorów².

---

¹ H.E. Wyczawski, Krótka historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych, pod red. H.E. Wyczawskiego, Kalwaria Zebrzydowska 1985 s. 619; I. Rusecki, Z historii Bernardynów w Polsce. W przededniu wielkich jubileuszy (550 lat działalności Bernardynów w Polsce, 400 lat fundacji Kalwarii Zebrzydowskiej), Kraków 2001 s. 4-5; Tenże, Klasztor i kościół Ojców Bernardynów w Warcie - miejscem kultu O. Rafała z Proszowic, Kalwaria Zebrzydowska 1998 s. 10. - Przybycie Franciszkanów na ziemię polskie w XIII wieku oraz pierwszy etap ich rozwoju przedstawili w swoich pracach S. Tomczak i S.J. Barcik. - S. Tomczak, Wprowadzenie do opisów historycznych kościołów i klasztorów, w: Schematyzm Prowincji św. Franciszka z Asyżu Zakonu Braci Mniejszych w Polsce, pod red. S. Tomczaka, Poznań 1999 s. 91-93; S.J. Barcik, Franciszkanie w Polsce pierwszy etap rozwoju - XIII w. „W Nurcie Franciszkańskim” 8:(1999) s. 189-202.

² M. Daniluk, Franciszkanie w Polsce do 1517, Encyklopedia katolicka, t. 5, pod red. L. Bieńkowskiego, P. Hemperka, S. Kamińskiego, Lublin 1989 kol. 495-496; J. Kłoczowski, Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej, w: Zakony franciszkańskie w Polsce, t. 1. Franciszkanie w Polsce średniowiecznej, cz. 1. Franciszkanie na ziemiach polskich, pod red. J. Kłoczowskiego, Lublin 1983 s. 51nn; I. Rusecki, Bernardyni krakowscy stróżami

Bernardyni-Obserwanci w Polsce

Ożywiona działalność św. Jana Kapistrana, który przybył do Polski 28 sierpnia 1453 roku, jeszcze bardziej przybliżyło społeczeństwu ideały franciszkańskie. Oczekiwanie tak dostojnego gościa wypadło bardzo uroczyście. Kronikarze tak opisują to wydarzenie: „*Wyszły naprzeciwko temu błogosławionemu mężowi nie tylko zakony, ale wszystko duchowieństwo miasta Krakowa i magistrat w procesji, z chorągwiemi, a mieszczanie, mężczyźni i niewiasty wylegli tłumnie na dwie mile. Wyruszyło całe nieledwie miasto, a Kazimierz z Zofją i Zbigniew, kardynał i biskup krakowski, z wielkim zastępem rycerstwa i duchowieństwa w polu przed Kleparzem go przyjmują z wielką chwałą prowadzą do miasta. Wielka była z jego przybycia radość duchowieństwa i ludu, dlatego i wszelki człowiek wysypał się naprzeciw niemu...*”³.

W Krakowie bracia zamieszkali w kamienicy na rynku, której właścicielem był Jerzy Sworc. Msze św. Jan Kapistran nie odprawiał w kościele, ale na zewnątrz przy kościele św. Wojciecha. Dopiero kiedy nadeszła zima i mrozy, przeniósł się do kościoła Mariackiego. Po Mszy św. wchodził na beczkę i głosił kazania, które trwały do dwóch godzin w języku łacińskim. Ludzie bardzo licznie gromadzili się na kazaniach Jana. Dla przykładu można podać, iż niektórzy kronikarze piszą, iż na kazaniach dochodziło do 20-30 tysięcy wiernych⁴.

Jan Kapistran kiedy przybył do Polski liczył 67 lat. Był niskiego wzrostu, umartwionej postury. Nosił długą brodę. Wygląd jego pokrywał się ze sposobem życia. Prowadził bowiem życie bardzo surowe. Nosił na gołym ciele włosienicę. Zawsze chodził boso w habcie z grubego sukna. Mięsa nie spożywał i nie pił wina. Nie używał le-

---

relikwii błogosławionego Szymona, Kraków 1998 s. 15-16. - Warto zapoznać się z całym artykułem J. Kłoczowskiego. - J. Kłoczowski, Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej, w: Zakony franciszkańskie w Polsce, t. 1, cz. 1 s. 13-108.

³ I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 16; Tenże, Z historii Bernardynów w Polsce. Okoliczności przybycia i działalności św. Jana Kapistrana w Polsce, Kraków 2001 s. 18-19. (Mała poligrafia).

⁴ I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 16; Tenże, Bernardyński matecznik. „Vita Provinciae”. Kwartalnik poświęcony życiu i działalności Prowincji OO. Bernardynów. Nr1-2(109-110)(1997) s. 78.

karstw w czasie nawet największych dolegliwości. Sypiał również bardzo mało⁵.

Jego pełne ewangelicznego żaru kazania wywołały dwojaki skutek. Najpierw spowodowały wielkie nawrócenie. Wielu ludzi zrezygnowało z dotychczasowego trybu życia przesyconego wieloma nadużyciami, błędami i zepsuciem. Jego biograf pisze, iż również w Krakowie popalono „narzędzia zbytku”. Drugim skutkiem było to, iż wielu młodych i gorących serc zapragnęło życia według wskazań św. Franciszka. Doprowadziło to do powstania pierwszego klasztoru obserwanckiego w krakowskim grodzie. Doszło do tego bardzo szybko, ponieważ zaledwie 10 dni od przybycia Jana Kapistrana do Krakowa. Plac pod budowę klasztoru podarował kardynał Zbigniew Oleśnicki. Później został powiększony o darowiznę królewską. Trzeba tu zaznaczyć, że tych zakonników franciszkańskich nazywano w Polsce bernardynami, od pierwszego klasztoru założonego na Stradomiu, który był pod wezwaniem św. Bernardyna ze Sieny. Ichoć sami nazywali siebie Obserwantami, to również używali nazwy Bernardyni, którą nadało im społeczeństwo⁶.

W bardzo krótkim czasie zdobyli szereg fundacji w całej Polsce, co przyczyniło się do wielkiego rozwoju nowej rodziny franciszkańskiej. Po pierwszej fundacji w Krakowie powstawały nowe klasztory, jak np. w Warszawie, Poznaniu, Wschowie, Kościanie, Kobylinie, Tarnowie, Kaliszu, Kole, Łowiczu, Warcie, Radomiu i Bydgoszczy.

---

⁵ I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 16; K. Kantak, Bernardyni polscy, t. 1, Lwów 1933 s. 8, 10; S. Łempicki, Pater Capistrano w Polsce. „Studia Franciszkańskie” 3 (1988) s. 243nn; W. Murawiec, Jan z Kapistrano. Kaznodzieja podróżujący i reformator. „Studia Franciszkańskie” 3 (1988) s. 289nn; E. Obruśnik, Św. Jan Kapistran kaznodzieja i reformator. Wybrane zagadnienia z ikonografii bernardynów w Polsce. „Studia Franciszkańskie” 5 (1992) s. 301-302. - Starania o przybycie św. Jana Kapistrana do Polski w świetle zachowanych listów przedstawił I. Rusecki. - I. Rusecki, Z historii Bernardynów w Polsce. Okoliczności przybycia i działalności św. Jana Kapistrana w Polsce, s. 7-18.

⁶ H.E. Wyczawski, Krótka Historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 619; S. Tomczak, Wprowadzenie do opisów historycznych kościołów i klasztorów, w: Schematyzm Prowincji św. Franciszka z Asyżu Zakonu Braci Mniejszych w Polsce, s. 93-94.

Okres reformacji przyhamował rozwój Bernardynów w Polsce. Jednakże już od końca XVI wieku, za panowania Stefana Batorego i później Zygmunta III, rozpoczął się nowy okres ich świetności, który należy łączyć ze zwycięstwem kontrreformacji w Polsce. Powstawały wówczas nowe fundacje, jak np. w Wielkopolsce w Złoczewie, Nowym Dworze, Sierakowie, Piotrkowie Trybunalskim, Ostrzeszowie, w Małopolsce, w Kalwarii Zebrzydowskiej, Bochni, Karczówce pod Kielcami i Alwerni. Na Mazowszu i Warmii powstały konwenty w Przasnyszu, Łęczycy, Ostrołęce, Grodzisku, Wieluniu, Czerniakowie i Strzegocinie⁷.

Wyżej przedstawione fundacje, aczkolwiek nie wszystkie, świadczą dobitnie, iż rozwój Bernardynów był imponujący, którego rezultatem była ciągle wzrastająca liczba klasztorów i zakonników.

Szczególnie prężna była ekspansja Bernardynów w II połowie XV wieku na wschodnie rubieże Rzeczypospolitej, która biegła zasadniczo dwoma drogami. Pierwsza biegła wzdłuż Karpat przez Ruś Czerwoną w kierunku Kijowa, zaś druga biegła przez Litwę i Białoruś w kierunku Smoleńska. Powstające na tamtych terenach konwenty bernardyńskie należały do młodej kustodii z siedzibą we Lwowie. Liczba nowych fundacji na wschodnich terenach Rzeczypospolitej także przeżywała krótki okres zastoju, który był spowodowany reformacją i przechodzeniem dotychczasowych fundatorów na nową wiarę - protestantyzm. Jednakże już pod koniec XVI wieku rozpoczęła się nowa fala fundacji konwentów bernardyńskich, która trwała do 1648 roku. Biorąc pod uwagę czas powstawania fundacji na wschodzie wymienić należy je w następującej kolejności: 1460 - 1645 - Lublin, 1460 - Lwów, 1465 - Przeworsk, 1471 - Sambor, 1599 - Sokal, 1604 - Zasław, 1605 - Brześć Litewski, 1608 - Leżajsk, 1610 - Husiatyn, 1614 - Dubno, 1623 - Kijów, 1627 - Łuków, 1628 - Janówka, 1628 - Machnówka, 1629 - Rzeszów, 1634 - Bukaczowce, 1635 - Lubnie, 1635 - Strzeliska, 1637 - Leszniów, 1637 - Uładówka, 1638 - Fastów,

---

⁷ I. Rusecki, *Dzieje Ojców Bernardynów w Leżajsku 1608-1961*, Kalwaria Zebrzydowska 2000 s. 130nn. - Odnośnie do fundacji poszczególnych klasztorów i ich historii należy zapoznać się z dziełem pod red. H.E. Wyczawskiego, pt. „Klasztory bernardyńskie w Polsce” (Kalwaria Zebrzydowska 1985).

1640 – Romny, ok. 1643 – Baturyn i 1645 – Łuck. Fundatorami tych klasztorów byli magnaci, szlachta, biskupi i mieszczenie⁸.

Intensywny rozwój Bernardynów w I połowie XVII wieku doprowadził do ich podziału. Wspomnieć należy, iż w tym okresie pojawili się w Polsce pierwsi Reformaci, którzy dążyli do przejmowania klasztorów obserwanckich. Bernardyni jednakże zachowali stan liczebny swoich klasztorów dzięki staraniom ówczesnego prowincjała o. Bonawentury Krzećka i wysłanego do Rzymu w tymże celu Krzysztofa Scipio Campo. Doszło jednak do podziału prowincji bernardyńskiej za sprawą Antoniego Strozzi, komisarza i wizytatora zakonu w Polsce. Do podziału doszło podczas kapituły w Warszawie 20 lutego 1628 roku. W wyniku tego podziału z jednej dotychczasowej prowincji benedyktyńskiej powstały cztery, a mianowicie: Małopolska, Wielkopolska, Ruska i Litewska. Podział ten nie okazał się trwały, bowiem został on unieważniony przez Bernardynów na kapitule w Lublinie 22 lipca 1630 roku, w wyniku którego połączono Prowincję Ruską, Małopolską i Litewską w jedną prowincję. Jednakże i ten podział wkrótce uległ zmianie, bowiem liczne fundacje konwentów na wschodnich terenach Polski sprawiły, iż wrócono do rozdziału tej prowincji. Dokonano tego na kapitule zakonnej we Lwowie w 1637 roku, w wyniku której wyodrębniła się trzecia – Prowincja Ruska. Ogólnie rzecz ujmując powstały w ten sposób trzy prowincje: Wielkopolska, Polska nazywana również Małopolską lub Małopolsko-Litewska oraz Ruska⁹.

Działalność Bernardynów

Od początku swojej działalności bernardyńscy zakonnicy starali się być jak najbliżej społeczeństwa i jego problemów. Wśród licznych zakonów działających na terenie historycznej Polski, żaden tak mocno nie wrósł w dzieje Ojczyzny, jak Bernardyni, których określono mianem polskiego zakonu. Ich działalność to przede wszystkim: od-

---

⁸ I. Rusecki, *Dzieje Ojców Bernardynów w Leżajsku*, s. 133-1336; I. Rusecki, *Bernardyni w Prowincji Ruskiej. „W Nurcie Franciszkańskim”* 8 (1999) s.254.

⁹ Tamże s. 254; H.E. Wyczawski, *Wprowadzenie*, w: *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, pod red. H. E. Wyczawskiego, Warszawa 1981 s.15

prawianie Mszy św., udzielanie innych sakramentów oraz głoszenie słowa Bożego. Jednakże powstawanie ich konwentów na przedmieściach, wśród najbiedniejszej ludności o różnorodnym pochodzeniu, wpłynęło na różnorodność form duszpasterskich, nadając jej specyficzny charakter¹⁰.

Wielkie zasługi mieli Bernardyni na polu kaznodziejским. W tym czasie kiedy zaczynali swoją działalność w Polsce, mowa ojczysta była jeszcze bardzo uboga. Było to wynikiem używania języka łacińskiego, języka ludzi wykształconych. Chociaż zakonnicy franciszkańscy działali już prawie od dwóch wieków w duszpasterstwie, nie mogli wpłynąć pozytywnie na ożywienie życia religijnego w społeczeństwie. Przyczyną zasadniczą był fakt, że po napadach tatarskich w XIII wieku, polskie miasta były wyludnione i uległy kolonizacji niemieckiej, co było powodem wprowadzenia do szerokiego posługiwania się języka niemieckiego¹¹.

Wspomnieć należy, iż głównym polem działalności zakonów mendykanckich była praca wśród wiernych, polegająca na nauczaniu ludzi słowem i przykładem. Dlatego mówiąc o działalności kaznodziejskiej Bernardynów, trzeba również wspomnieć o zasługach na polu piśmienniczym. Na wielką siłę tej działalności wpłynęła zapewne obecność w szeregach obserwanckich wielkiej liczby ludzi wykształconych, pochodzących z kręgów uniwersyteckich, jak również z mieszczaństwa i szlachty. Propagowano bardzo mocno język polski, czego nie spotykano w działalności prawie żadnego innego zakonu. Ogólnie można stwierdzić, iż kulturalny i literacki dorobek Bernardynów szedł dwoma nurtami. Pierwszy nurt obejmował twórczość piśmienniczą na użytek wewnętrzny, ściśle związany z wewnętrznym życiem zakonnym oraz drugi nurt, przeznaczony dla wiernych, wśród których pierwsze miejsce zajmowała literatura religijna. Warto również zaznaczyć, iż z tą działalnością można związać działalność pierwszej oficyny

---

¹⁰ H. E. Wyczawski, Krótka historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Kłasztory bernardyńskie w Polsce, s. 620 nn; I. Russecki, Stan Zakonu Braci Mniejszych w Polsce w II połowie XIX wieku (Bernardyni, Reformaci). „Vita Provinciae”. Nr 3-4 (111-112) (1997) s. 91 nn.

¹¹ H.E. Wyczawski, Krótka historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Kłasztory bernardyńskie w Polsce, s. 621; I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 18.

wydawniczej w Polsce, należącej prawdopodobnie do niejakiego Kacpra Straubego, drukarza rodem z Bawarii¹².

Działalność kaznodziejska w drugiej połowie XV wieku i na początku XVI stulecia przyniosła widoczne ożywienie religijnej gorliwości wiernych. Najwybitniejszą postacią na tym polu, w omawianym okresie, był błogosławiony Władysław z Gielniowa, który nie poprzestał na przekazywaniu żywego słowa, ale tworzył ponadto pieśni, hymny i modlitwy w języku polskim. Zdawał sobie sprawę, jak wielkie znaczenie ma śpiew w życiu religijnym. Był prawdopodobnie autorem „Godzinek”, śpiewanych bardzo chętnie przez wiernych, a wysławiających Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny. Największy rozgłos przyniósł mu poemat religijny „Zołtarz Jezusów, czyli piętnaście rozmyślań o Bożym umęczeniu”. Za jego przykładem szli inni współbracia, którzy również w podobny sposób tworzyli, co generalnie wpływało bardzo dodatnio na życie religijne wiernych¹³.

Praca duszpasterska, która stanowiła główne zadanie społeczności zakonnej Obserwantów, w późniejszych wiekach, tj. w XVII i XVIII, biegła nadal tym samym torem. Nawracano na katolicyzm protestantów i prawosławnych, o czym świadczą liczne świadectwa w kronikach klasztornych i w zachowanych „Libri convensorum”. Zawsze też służyła pomocą duszpasterską w innych kościołach parafialnych. Dobrze rozwinięte kaznodziejstwo zjednywało Bernardynom

---

¹² W. Wydra, Władysław z Gielniowa. Z dziejów średniowiecznej poezji polskiej, Poznań 1992 s. 10nn; H.E. Wyczawski, Krótka historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 619nn; I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 19; S. Tomczak, Wprowadzenie do opisów historycznych kościołów i klasztorów, w: Schematyzm Prowincji św. Franciszka z Asyżu, s. 94; J. Kłoczowski, Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej, w: Zakony franciszkańskie w Polsce, t. 1, cz.1 s. 62; W. Murawiec, Kraków, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 157.

¹³ S. Tarnowski, Historia literatury polskiej, t. 1, Kraków 1903 s. 49; I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 19. - Więcej danych odnośnie do Bernardynów i ich wkładu w literaturę polską, a zwłaszcza wkładu błog. Władysława z Gielniowa podaje w swojej pracy W. Wydra. - W. Wydra, Władysław z Gielniowa. Z dziejów średniowiecznej poezji polskiej, Poznań 1992.

licznych fundatorów i oddanych przyjaciół. Na szeroką skalę w XVIII wieku Bernardyni zajęli się przeprowadzaniem misji parafialnych¹⁴.

Przy klasztorach istniały różnorodne bractwa, jak: Niepokalanego Poczęcia NMP, św. Anny i Paska św. Franciszka. Prawie wszędzie istniał Trzeci Zakon św. Franciszka dla świeckich¹⁵. Bernardyni ponadto rozpowszechnili nabożeństwo Drogi Krzyżowej, które było propagowane przez „kalwarie bernardyńskie” w Kalwarii Zebrzydowskiej, Górze Kalwarii koło Warszawy i Cytowianach na Litwie. Utworzyli również sanktuaria cierpiącego Pana Jezusa w Alwerni¹⁶, Tarnowie¹⁷ i Paradyżu koło Opoczna¹⁸.

Obok kultu męki Pana Jezusa, bardzo prężnie był propagowany kult maryjny. Te dwa bowiem filary duchowości były i są specyficzne wśród duchowych synów św. Franciszka. Nie inaczej było u obserwantów, gdzie powstawały liczne sanktuaria maryjne, których liczba była dość znaczna. Jak podają źródła było ich około pięćdziesięciu. W sześciu kościołach ukoronowano łaskami słynące obrazy i rzeźby Matki Bożej. W Sokalu koronacja odbyła się w 1724 roku¹⁹, w 1750 u Bernardynek w Wilnie²⁰, w 1752 w Leżajsku²¹, w 1755 w Skępem²², w 1763 w Rzeszowie²³ i w roku 1887 w Kalwarii Zebrzydowskiej²⁴.

---

¹⁴ H.E. Wyczawski, Krótka historia Zakonu Braci Mniejszych, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 627.

¹⁵ I. Rusecki, Trzeci Zakon św. Franciszka z Asyżu i bractwa religijne działające przy kościołach Bernardynów. „W Nurcie Franciszkańskim” 9 (2000) s. 163nn;

¹⁶ H.E. Wyczawski, Alwernia, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 17. - Monografię kościoła i klasztoru w Alwerni opracował H.E. Wyczawski. - H.E. Wyczawski, Alwernia. Dzieje klasztoru OO. Bernardynów, Kraków 1957.

¹⁷ A. Chadam, Tarnów, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 374.

¹⁸ A. Pabin, Paradyż k. Opoczna, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 251.

¹⁹ A. Chadam, Sokal, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 342nn; D. Muskus, Dzieje kultu Sokalskiej Madonny. „Przegląd Kalwaryjski” Nr 5 (1998) s. 107nn; I. Rusecki, Bernardyńskie sanktuarium maryjne w Sokalu. „Cracovia-Leopolis” 2(14) (1998) s. 11-12, 48; Tenże, Historia Cudownego Obrazu Matki Bożej Sokalskiej, Kraków 2000 s. 9nn.

²⁰ K. Grudziński, Wilno (św. Michał), w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 538-539.

Zakonnicy przyczynili się także do rozwoju kultu św. Antoniego z Padwy, szerząc jego cześć w sanktuariach w Brzeżanach, Orszy²⁵, Radecznicy²⁶, Ratowie²⁷, Samborze²⁸ i Zbarażu²⁹.

Bernardyni obok pracy duszpasterskiej zaangażowali się również w działalność oświatową. Szkolnictwo to zasadniczo rozwinęło się dopiero po pierwszym rozbiórze Polski. Jak już wspomniano wyżej zakonnicy powołani byli przede wszystkim do pracy duszpasterskiej, dlatego działalność na polu oświatowym traktowali ubocznie, pozostawiając ją zakonom, które do tego byli specjalnie powołani, Jezuitom i Pijarom. Oba te zakony zdominowały szkolnictwo polskie w XVII

---

²¹ I. Rusecki, *Kalendarium Sanktuarium Matki Bożej w Leżajsku. „Peregrinus Cracoviensis”* 7:1999 s. 133; Tenże, *Dzieje Ojców Bernardynów w Leżajsku*, s. 161nn.

²² W. Murawiec, Skępe, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 326.

²³ I. Rusecki, *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej patronki miasta Rzeszowa Ojców Bernardynów*, Kalwaria Zebrzydowska 2000 s. 35-36.

²⁴ H.E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 119-121; I. Rusecki, *Zarys dziejów Bernardynów 1453-1998. „Vita Provinciae”*. Kwartalnik poświęcony życiu i działalności Prowincji OO. Bernardynów. Nr 1-2 (117-118) (1999) s. 107; Tenże, *Z kart naszej historii. Kult Matki Bożej Kalwaryjskiej. „Vita Provinciae”*. Nr3-4(121-122) (2000) s. 74nn.

²⁵ K. Grudziński, Orsza, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 245.

²⁶ A. Chadam, *Radecznicza*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 285. - Warto zapoznać się z innymi opracowaniami tego sanktuarium. - A. Chadam, *Radecznicza - sanktuarium św. Antoniego z Padwy*. (Mps w posiadaniu APBK); Tenże, *Lasek św. Antoniego w Radecznicy*. (Mps w posiadaniu APBK); I. Rucińska, *Szkic monograficzny Radecznicy*. (Mps w posiadaniu APBK = Archiwum Prowincji Bernardynów w Krakowie)

²⁷ H.E. Wyczawski, *Ratowo*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 301; A. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1930 s. 525nn; *Z dziejów parafii Radzanów*, w: *Schematyzm Diecezji Płockiej na rok 1978* s. 404.

²⁸ A. Chadam, *Sambor*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 312.

²⁹ A. Chadam, *Zbaraż*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 456. Wśród innych opracowań na uwagę zasługuje praca W. Włodyka. - W. Włodyka, *Kronika klasztoru i parafii OO. Bernardynów w Zbarażu*. (Mps w posiadaniu APBK).

i XVIII wieku. Bernardyni natomiast do pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej w 1772 roku, nauczaniem młodzieży zajmowali się sporadycznie, udzielając prywatnej nauki w klasztorach. O takiej działalności zachowało się niewiele danych. Wiemy, że Bernardyni od 1696 roku utrzymywali i prowadzili szkołę elementarną w Traskunach, a pierwszy rozbiór Polski zastał istniejącą w Zbarażu szkołę niższą łacińską. Są pewne poszlaki, że na Litwie istniała szkoła parafialna w Wołożynie jak i podobna szkoła w Połocku³⁰.

Wypadki historyczne skierowały jednak zakonników do szerszej pracy w szkolnictwie, na czym bez wątpienia zaważyło zniesienie jezuitów w 1773 roku i powstanie Komisji Edukacji Narodowej. Pod koniec XVIII stulecia i w XIX wieku bernardyni prowadzili szereg szkół na rozległych obszarach historycznej Polski, we wszystkich swoich prowincjach zakonnych. W sumie ich liczba dochodziła do 45, z czego większość stanowiły szkoły elementarne. Średnich było tylko 10. Te ostatnie nazywano podwydziałowymi, powiatowymi lub gimnazjami. Bernardyńscy zakonnicy w tejże działalności zawsze odznaczyli się niezwykłą determinacją i poświęceniem w formowaniu młodego pokolenia Polaków, zarówno intelektualnym, wychowawczym i obywatelskim³¹.

Wśród rozmaitych działań i podejmowanych prac przez zakonników bernardyńskich, poczesne miejsce zajmowała działalność charytatywna, która jeszcze raz potwierdza fakt ogromnego zaangażowania społecznego Bernardynów. Działalność ta obejmowała zawsze grupy najbardziej potrzebujących. Chociaż nie wyróżniali się niczym specjalnym w tej dziedzinie, to jednak jak mogli najlepiej włączali się w nurt charytatywny. Tym samym zakonnicy realizowali nowe programy społeczne Kościoła, które zostały ustalone na Soborze Trydenckim. Programy owe propagowały włączenie się duchowieństwa, a zwłaszcza

---

³⁰ I. Rusecki, Działalność społeczna i patriotyczna ojców Bernardynów (1772-1864) s. 54. (Mps w posiadaniu APBK).

³¹ Tamże s. 54nn; I. Rusecki, Bernardyńskie szkoły średnie na Litwie (1782-1843). „Nasza Przeszłość” 88 (1997) s. 227nn; Tenże, Szkolnictwo bernardyńskie w Prowincji Wielkopolskiej. „Studia Franciszkańskie” 8 (1997) s. 347nn; Tenże, Szkolnictwo bernardyńskie w Prowincji Litewskiej (1772-1864). „Przegląd Kalwaryjski” Nr 4 (1997) s. 30nn.

zakonnego, w nurt pracy społecznej. Działalność taką podjęli przy swoich klasztorach, w których odbywała się edukacja młodzieży. Polegała ona na zakładaniu burs i konwiktów, zapewniających opiekę i utrzymanie ubogiej młodzieży. Zdarzały się nawet przypadki, że z takiej pomocy korzystali uczniowie innych szkół na terenie danego miasta, jak np. w Tarnowie. Podobny przykład pomocy dla uczącej się młodzieży stanowiła działalność Bernardynów przy klasztorze w Czerniakowie. Istniała tam bowiem szkoła elementarna, w której organizowano dożywianie dzieci i ubogiej młodzieży. Warto również wspomnieć, iż w drugiej połowie XIX wieku, Bernardyn Dionizy Czeczowski z klasztoru św. Anny w Warszawie, rozwinął podobną działalność charytatywną na terenie stolicy³².

Działalność charytatywna nie ograniczała się tylko do terenu szkoły, ale zataczała o wiele większy krąg. Zawsze starali się pomagać biednym, potrzebującym i opuszczonym. Nigdy nie przechodzili obojętnie obok takich ludzi. Wynikało to z reguły św. Franciszka, który pracę wśród najuboższych zalecał swoim duchowym synom. Bernardyni dzielili się tym co sami zebrali na kweście, która była głównym źródłem utrzymania. Tak było np. w Krakowie, gdzie u furty klasztornej codziennie rozdawano pożywienie ubogim oraz studentom. Między innymi arcybiskup Stanisław Karnkowski jako student krakowskiej uczelni, często dożywiał się u Bernardynów na Stradomiu³³.

Inną formą kwesty, która polegała na zbieraniu funduszy tylko na pomoc dla potrzebujących w II połowie XIX wieku, był tzw. „chleb św. Antoniego z Padwy”. Kult świętego już od najdawniejszych czasów był związany ze świadczeniem pomocy biednym³⁴.

Konwenty bernardyńskie, zwłaszcza na kresach, były zawsze oazami polskości i katolicyzmu. Klasztory niejednokrotnie zamieniały się w fortece wojenne. Bernardyni byli gotowi na największe ofiary w obronie Ojczyzny i w ciągu dziejów dali wiele dowodów tej gorliwości, włączając się do walki, a tym samym dając przykład czynu patriotycznego. Szczególnie wzmożoną działalność patriotyczną rozwinęli po

---

³² I. Rusecki, Działalność społeczna i patriotyczna ojców Bernardynów (1772-1864), s. 122-124.

³³ Tamże s. 123.

³⁴ Tamże s. 124.

upadku państwowości. Swój udział zaznaczyli w powstaniu listopadowym, w manifestacjach narodowych i w powstaniu styczniowym. To ich zaangażowanie zostało udokumentowane w literaturze narodowej. Ks. Robak w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza to Bernardyn, zajmujący się przygotowaniem powstania na Litwie w 1811 roku, zaś ks. Piotr z „Dziadów”, to kapłan bernardyński kształtujący myśli i sławy bohaterów narodowych. Działalność ta była wielokierunkowa, bowiem bernardyńscy zakonnicy najpierw urządzali wielkie uroczystości i manifestacje patriotyczne przy swoich kościołach, spełniali w oddziałach powstańczych funkcję kapelanów wojskowych oraz prostych żołnierzy. Innym wymiarem tej działalności był patriotyczny i obywatelski wymiar piśmiennictwa bernardyńskiego na przełomie XVIII-XIX wieku. Do najznamienitszych pisarzy tego okresu zaliczamy: o. Hipolita Nowowiejskiego, o. Wiktora Olszewskiego, o. Kazimierza Olszańskiego, o. Seweryna Czopowskiego, o. Wenantego Tyszkowskiego, o. Adriana Seriewicza, o. Paulina Urbanowskiego, o. Aukcentego Buczyńskiego, o. Michała Dobrowolskiego, o. Herkulana Juskiewicza, o. Bonifacego Jastrzębskiego, o. Benwenutego Mańkowskiego, o. Serafina Szulca oraz o. Piotra Błachowicza. Podniesione przez nich głosy w sprawie społecznej dowodzą, iż zakonnicy potrafili upomnieć się o sprawiedliwość społeczną dla wszystkich ludzi. Swoją nieugiętą postawą dali wspaniałą dowód obywatelskiego zaangażowania³⁵.

Współcześnie, Bernardyni cenią sobie bardzo to wielkie dziedzictwo działalności duszpasterskiej, oświatowej, charytatywnej i patriotycznej oraz osobistej świętości przekazane im przez poprzedników. Kontynuują dziś dalej pracę duszpasterską na różnych odcinkach, poprzez rekolekcje i misje parafialne, katechizację dzieci i młodzieży, głosząc słowo Boże i spowiadając. Udzielają się również w działalności charytatywnej. Wielu zakonników poświęca się pracy naukowej i wydawniczej. Dziś są także stróżami znanych polskich sanktuariów w Kalwarii Zebrzydowskiej, Leżajsku, Skępem, Dukli, Alwernii i Rzeszowie. Wielu zakonników poświęca się pracy na misjach: w Kongo, Zimbabwe, Libii, Gruzji, a także wśród Polonii: w Argentynie, Anglii

---

³⁵ I. Rusecki, Zaangażowanie patriotyczne Bernardynów (1772-1864). „Studia Franciszkańskie” 10 (1999) s. 415nn.

oraz na Ukrainie, Białorusi, Słowacji, w Niemczech, Stanach Zjednoczonych, Belgii, Izraelu i we Włoszech³⁶.

Zakończenie

Nakreślona bardzo pobieżnie tylko historia Bernardynów w Polsce na przestrzeni ponad pięciowiekowej działalności, świadczy o tym, że zakonnicy potrafili być blisko spraw ważnych w społeczeństwie i tych pozornie drobnych i tych wielkich narodowych. Wydali również wielu błogosławionych: Władysława z Gielniowa, Szymona z Lipnicy, sług Bożych: Rafała z Proszowic i Anastazego Pankiewicza. Świętym Bernardynem, który wprowadził swój zakon w III tysiąclecie chrześcijaństwa jest św. Jan z Dukli, którego kanonizował Jan Paweł II w Krośnie 10 czerwca 1997 roku.

Bernardyni w diecezji przemyskiej

Bernardyni w diecezji przemyskiej posiadali w przeszłości i posiadają obecnie kilka placówek duszpasterskich. Warto więc pokrótce przedstawić owe fundacje, począwszy od tych które obecnie nie przynależą do archidiecezji przemyskiej.

Byłe placówki bernardyńskie w diecezji przemyskiej

1. Sambor - w diecezji przemyskiej. Pierwotnie Bernardyni mieli być w Samborze już w 1460 roku, których miał tam osadzić Andrzej Odrowąż, wojewoda podolski. Zbudował dla zakonników drewniany kościół i niewielki drewniany klasztor. Niedługo po tym wszystko spłonęło, a o Bernardynach nie zachowała się trwalsza pamięć. Właściwa fundacja miała miejsce w 1471 roku. Jej fundatorem był Jan Odrowąż brat Andrzeja. Konsekracji kościoła dokonał bp przemyski Jan z Targowiska w 1488 roku. Sambor był znanym ośrodkiem kultu maryjnego. Po drugiej wojnie światowej w 1946 roku kościół został zamieniony na magazyn, a w klasztorze urządzono internat³⁷.

2. Tarnów - w diecezji krakowskiej, od 1785 w tarnowskiej, od 1805 w przemyskiej, od 1821 w tynieckiej, od 1826 w tarnowskiej. Budowę kościoła i klasztoru zapoczątkowano w 1459 roku dzięki fun-

---

³⁶ I. Rusecki, Bernardyni krakowscy, s. 23-24.

³⁷ A. Chadam, Sambor, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 311nn.

dacji Jana Amora Tarnowskiego, wojewody sandomierskiego i kasztelana krakowskiego. Już w 1468 roku wybudowano murowany kościół i klasztor, w stylu gotyckim, o cechach budownictwa obronnego. W roku 1789 Bernardyni utracili kościół i klasztor, co było wynikiem zarządzeń zaborczych władz austriackich. Obecny kościół i klasztor Bernardynów w Tarnowie został przejęty po Bernardynkach w 1783 roku. Szczególną formą działalności duszpasterskiej była działalność wychowawcza i opiekuńcza w założonej w 1866 roku bursie dla młodzieży męskiej. Zakonnicy do dzisiejszego dnia są stróżami tego szczególnego miejsca, służąc wiernym, którzy chętnie tu przybywają³⁸.

3. Sokal - początkowo kościół i klasztor przynależał administracyjnie do diecezji chełmskiej, jednakże od roku 1782 do 1787 roku do diecezji przemyskiej. Później, od 1787 roku znalazł się w administracji archidiecezji lwowskiej. Zakonnicy bernardyńscy objęli placówkę w październiku 1599 roku. Na przestrzeni dziejów Sokal stał się prężnym ośrodkiem życia religijnego, w którym Bernardyni propagowali kult Cudownego Obrazu Matki Bożej Sokalskiej. Coraz szersza sława sanktuarium oraz liczne łaski, które otrzymywali pątnicy i wierni, było podstawą do ubiegania się o koronację obrazu. Miała ona miejsce w 1717 roku. Obecnie klasztor i kościół jest administrowany przez władze państwowe³⁹.

4. Rzeszów - w diecezji przemyskiej, obecnie w diecezji rzeszowskiej. Dzisiejszy kościół i klasztor w Rzeszowie został zbudowany w latach 1610-1629, dzięki fundacji Mikołaja Spytki Ligęzy, kasztelana sandomierskiego oraz jego żony Zofii Rzeszowskiej. Jest to znany i prężny ośrodek kultu Maryjnego w Polsce. Przedmiotem kultu jest XV wieczna gotycka figura Matki Bożej, którą koronowano w dniu

---

³⁸ A. Chadam, Tarnów, w: *Klasztory bernardyńskie*, s. 373-378; W. Murawiec, Tarnów, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 109-110; B.P. Siwiec, *Bernardyni tarnowscy w latach (1459-1939). Zarys dziejów klasztorów Zakonu Braci Mniejszych w Tarnowie*, Kraków 1999 s. 41nn.

³⁹ A. Chadam, Sokal, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 342-352; I. Rusecki, *Historia Cudownego Obrazu Matki Bożej Sokalskiej*, s. 7-15; D. Muskus, *Dzieje kultu Sokalskiej Madonny*, s. 107-117.

8 września 1763 roku. Bernardyni podobnie jak w przeszłości i dziś szerzą kult maryjny w Rzeszowie i okolicy⁴⁰.

5. Radecznicza - w diecezji chełmskiej, od 1782 w diecezji przemyskiej, od 1809 roku w diecezji lubelskiej. Bernardyni przybyli do Radeczniczy w 1667 roku na prośbę ówczesnego bp Mikołaja Świerkiego, sufragana i administratora sede vacante diecezji chełmskiej. Wśród dobrodziejów na szczególną uwagę zasługuje Jan Karol Romanowski, podkomorzy chełmski i Barbara Siekierzyńska. Z biegiem czasu miejsce stało się znanym sanktuarium św. Antoniego z Padwy. Kasata klasztoru w Radeczniczy nastąpiła w 1869 roku Bernardyni ponownie objęli placówkę w 1919 roku i do dzisiejszego dnia obsługują to sanktuarium, szerząc kult św. Antoniego⁴¹.

6. Krystynopol - początkowo w diecezji chełmskiej, od 1782 do 1787 roku w diecezji przemyskiej, od 1787 roku w archidiecezji lwowskiej. Fundatorem pierwszego drewnianego kościoła i klasztoru był Feliks (Szczęsny) Kazimierz Potocki, wówczas wojewoda krakowski i hetman polny koronny. Fundator w 1701 roku przystąpił do budowy murowanego kościoła. Dalszą budowę po śmierci Feliksa Potockiego prowadził Józef Potocki, starosta bełzki i strażnik wielki koronny. Budowę murowanego klasztoru rozpoczęto w 1747 roku. Zaznaczyć warto, iż od roku 1723 opiekunem i dobrodziejem klasztoru był syn Józefa, Franciszek Salezy Potocki, późniejszy wojewoda kijowski. Obecnie w klasztorze znajdują się mieszkania prywatne, kościół popadł w ruinę⁴².

---

⁴⁰ W. Murawiec, Rzeszów, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 304nn; W. Murawiec, Rzeszów, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 103-104; I. Rusecki, *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej*, s. 12nn

⁴¹ A. Chadam, Radecznicza, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 284nn; W. Murawiec, Radecznicza, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny Ojców Bernardynów*, pod red. W. Murawca, K. Żuchowskiego, Kraków 1997 s. 98.

⁴² A. Chadam, Krystynopol, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, s. 167-169.

Obecne placówki duszpasterskie Bernardynów w diecezji przemyskiej

1. Przeworsk - w archidiecezji przemyskiej. Budowę murowanego kościoła i klasztoru rozpoczęto w 1461 roku z fundacji Rafała z Jarosławia, marszałka wielkiego koronnego i jego braci - Spytka i Jana z Jarosławia. Bernardyni do dziś udzielają się w duszpasterstwie ogólnym oraz w duszpasterstwie parafialnym, bowiem w 1981 roku erygowano parafię przy kościele zakonnym⁴³.

2. Leżajsk - jeden z najcenniejszych zabytków architektury kościelnej z przełomu renesansu i baroku w archidiecezji przemyskiej. Bernardyni przybyli do Leżajska w 1608 roku, gdzie znajdował się mały drewniany kościółek i klasztor z fundacji Kaspra Głuchowskiego. Niebawem jednak rozpoczęto budowę murowanego kościoła i klasztoru za sprawą fundacji Łukasza Opalińskiego, marszałka wielkiego koronnego i jego żony Anny z domu Pileckiej. Szczególną czią otaczany jest tam Cudowny Obraz Matki Bożej Leżajskiej, który został ukoronowany w 1752 roku. Dzisiaj Leżajsk to prężny ośrodek, nie tylko kultu maryjnego, lecz również życia parafialnego, bowiem przy bazylice od 1969 roku erygowano parafię, do której należą trzy kościoły filialne: w Hucisku, Przychojcu i Maleniskach⁴⁴.

3. Dukla - w diecezji krakowskiej, od 1786 w tarnowskiej, od 1805 w przemyskiej. Powstanie kościoła i klasztoru w Dukli wiąże się z rodziną Mniszchów, a szczególnie Józefa Wandalina, marszałka wielkiego koronnego, który w 1740 roku ofiarował grunt pod budowę kościoła i klasztoru i w dużej mierze przyczynił się do ich budowy i wyposażenia. Wspomnieć warto, iż pierwotny drewniany kościół w 1742 roku konsekrował Ignacy Wyżycki, arcybiskup lwowski.

---

⁴³ W. Murawiec, Przeworsk, w: Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia, s. 96; A. Chadam, Przeworsk, w: Klasztory bernardyńskie w Polsce, s. 278nn.

⁴⁴ I. Rusecki, Dzieje Ojców Bernardynów w Leżajsku, s. 76nn; Tenże, Fundacja kościoła i klasztoru Ojców Bernardynów w Leżajsku, Kraków 2000 s. 3nn; W. Murawiec, Leżajsk, w: Klasztory bernardyńskie, s. 175nn; W. Murawiec, Leżajsk, w: Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia, s. 79-80

W 1743 roku arcybiskup przekazał Bernardynom dukielskim część relikwii św. Jana, pragnąc nadać nowemu kościołowi świętości. Budowę murowanego kościoła i klasztoru rozpoczęto w 1761 roku, a ukończono w 1764 roku. Dukla to dziś sanktuarium św. Jana z Dukli, który został kanonizowany przez Ojca św. w Krośnie 10 czerwca 1997 roku. Wspomnieć trzeba, iż Ojciec święty przybył do klasztoru dukielskiego 9 czerwca i tam spotkał się z wiernymi i duchowieństwem. Modlił się również w kaplicy przed relikwiami błog. Jana. Dzisiaj również przy kościele zakonnym w Dukli prowadzone jest duszpasterstwo parafialne, które powstało w 1984 roku⁴⁵.

4. Jelna - w archidiecezji przemyskiej, początkowo była filia parafii leżajskiej. Z 12 na 13 czerwca 1971 roku wybudowano drewniany kościół, który już 13 czerwca został poświęcony przez ówczesnego rządcę diecezji przemyskiej, bp Ignacego Tokarczuka. Jelna od 1981 roku stała się samodzielną placówką duszpasterską. Parafia w Jelnej została wydzielona z parafii leżajskiej w 1983 roku⁴⁶.

5. Żurawiczki - w archidiecezji przemyskiej, początkowo była tam tylko kaplica i punkt katechetyczny, bowiem Żurawiczki należały do parafii przy klasztorze przeworskim i weszły w zasięg jej oddziaływania. W 1981 roku wydano pozwolenie na budowę kościoła, którego poświęcenia dokonał w 1985 roku arcybiskup Ignacy Tokarczuk, który w 1993 roku erygował parafię w Żurawiczkach⁴⁷.

6. Wetlina - w archidiecezji przemyskiej. Inicjatorem sprowadzenia Bernardynów do Wetliny był ks. bp Ignacy Tokarczuk, który w 1980 roku erygował w Wetlinie parafię⁴⁸.

---

⁴⁵ K. Grudziński, Dukla, w: *Klasztory bernardyńskie*, s. 53nn; W. Murawiec, Dukla, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 53-54.

⁴⁶ W. Murawiec, Jelna, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 56.

⁴⁷ W. Murawiec, Żurawiczki, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 123.

⁴⁸ W. Murawiec, Wetlina, w: *Schematyzm Prowincji Niepokalanego Poczęcia*, s. 119.